

Радош Љушић, ЉУБАВИ СРПСКИХ ВЛАДАРА И ПОЛИТИЧАРА, ИП Зограф, Ниш 2000, стр. 237

Наши историчари су одувек највећу пажњу поклањали политичкој историји. И док су се историографије развијених, па и оних мање развијених земаља давно окренуле и другим подручјима прошлости - историји менталитета, свакодневице, приватног живота и сл, код нас су истраживања ове проблематике још увек у повоју.

Сваки истраживач који се иоле озбиљније бавио политичком историјом наилазио је у мемоарској, архивској и сличној грађи и на податке о приватном животу јавних личности. Иако занимљиви, ови детаљи обично су занемаривани, или су коришћени прилично опрезно, пазећи да се не доведе у питање морални лик одређене личности. Олако се прелазило преко чињенице да се интимни живот истакнутих појединаца, а нарочито владара, одражава и на њихову јавну делатност.

Податке о приватном животу водећих личности Србије и Црне Горе током XIX века, до којих је долазио током својих истраживања политичке историје, Радош Љушић је сабрао и објавио као посебну монографију. Заснована на изворима, књига о љубавном животу владара и политичара писана је једноставно, јасно, без бојазни да ће ова осетљива, на моменте и ласцивна тематика, изаћи из оквира научности и "доброг укуса". Напротив, пратећи интимни живот водећих личности Србије и Црне Горе кроз цео

XIX век, аутор нам омогућава да пратимо и друштвена збивања, нарочито промене владајућег морала током поменутог раздобља. На почетку века Срби су још увек били под јаким утицајем својих дојучерашњих господара. Поједине устаничке војводе су, на пример, имали читаве хареме. Кнез Милош се није либио да сваку жену која би му се допала примора да му се пода. Крајем века ванбрачни односи постали су "рафиниранији"; одвијали су се на основу обостране привлачности или пристанка и скривани су од очију јавности.

Највише простора у књизи посвећено је кнезу Милошу, потом кнезу Михаилу, краљу Милану, краљу Николи и њиховим супругама и љубавницама. Кнез Милош се необуздано предавао чулним нагонима, што доказују његове бројне љубавнице, брачна и ванбрачна деца, као и анегдоте о његовом интимном животу. Није познато да је кнегиња Љубица била неверна своме мужу нити да је икада била обузета таквим искушењем. За разлику од мужа, она је морала много више да води рачуна о свом понашању јер у патријархалној Србији неверство жене, дакле супруге и мајке, много је теже жигосано него неверство мужа. Интимни живот кнеза Михаила био је много суптилнији од љубавног живота његовог оца. Одрастање уз мајку и дуг боравак у цивилизованом свету утица-

ли су на кнежев карактер. Пажња коју је указивао својој супрузи никако се није допадала старом кнезу који је синовљево понашање сматрао недостојним правог мушкарца. Жене су знатно допринеле паду династије Обреновић. После промашених бракова кнеза Михаила и краља Милана, политички неприкладна женидба краља Александра запечатилa је судбину целе династије.

Када су у питању скандали, Цетињски двор није нимало заостајао за Београдским. Уврежено је схватање да у племенском друштву, где су јунаштво и борбеност у првом плану, нема довољно места за испољавање личних осећања и љубави. Страсна љубавна веза књаза Николе са својом стрином, занесеност књажевића Мирка глумицом путујућег позоришта, оргијања перјаника књаза Данила и друге згоде на црногорском двору оповргавају ово мишљење. Односима међу половима у племенском поретку се, дакле, не може порећи значај, али је уочљиво да они заузимају ниско место на вредносној лествици. То показују и супружа-

нски односи Стане и војводе Мирка Петровића. Иако је знао за бројне љубавне авантуре своје жене, војвода Мирко није много марио, јер, "он је на жене имао нарочит поглед. Сматрао их је просто као домаћу марву за намиривање потреба човека".

Набројани, и многи други примери којима обилује Љушићева књига, доводе у сумњу овештала, прилично идеализована схватања о патријархалности и мушко-женским односима на овим просторима. У том контексту нарочито су значајна поглавља која се не односе на дворски живот, који се, у крајњој линији, може сматрати ексклузивним и нетипичним. Живот аустроугарског посланика у Београду Бењамина Калаја, авантуре Софије Каљевић и, нарочито, приватни живот Николе Крстића пружају богат материјал за анализу односа међу половима и свеукупних друштвених односа. Без темељних истраживања у овом правцу, која нашој историографији тек предстоје, не може се створити права слика о стању српског друштва у прошлом веку.

Мр Александра Вулешић